

**ОПИСАНИЕ И ИЗМЕРВАНЕ НА ЕКСТЕРИОРА НА МЕСТНАТА КАЛОФЕРСКА ДЪЛГОКОСМЕТА КОЗА ОТ
РАЙОНА НА КАЛОФЕР
(Предварително изследване)**

**DESCRIPTION AND BODY MEASUREMENTS OF THE *KALOFER LONG-HAIRED* GOAT BREED
IN THE REGION OF KALOFER
(Preliminary study)**

**Атанас Вучков*, Дойчо Димов
Atanas Vuchkov*, Doytcho Dimov**

Аграрен университет – Пловдив
Agricultural University – Plovdiv

*E-mail: a_vu@abv.bg

Резюме

Това изследване е първа стъпка при проучване на Калоферската дългокосместа коза. Това е местна порода кози, отглеждана в района на Централния Балкан, която през последните 10 години стана популярна сред фермерската общност във връзка с търсенето на кожи за направата на кукерски костюми. За изследването бяха посетени 5 стада и бяха избрани 42 кози и 12 пръча на над 3-годишна възраст за екстериорни измервания. Характерна особеност на Калоферската дългокосместа коза е обилната, дълга космена покривка, която при холката е с дължина 26,42 cm, а при крупата – 29,42 cm. Цветът на козината е различен и в популацията се срещат индивиди с черен, сив, бял, черно-бял, червен и червено-бял цвят. Калоферската дългокосместа коза е средно едра порода, с височина при холката 72,26 cm при козите и 82,00 cm при пръчовете. Косата дължина на тялото като измерение е много близка с височината при холката, което създава впечатление за хармонично телосложение (квадратна форма). Обхватът на гърдите при козите е 88,84 cm, а при пръчовете – 100,76 cm. Други особености в екстериора на Калоферската дългокосместа коза е наклонената, почти свлечена крупа и наличието на „бретон“ на челото. Преобладаващата част от козите са рогати (90,50%), но се срещат и безроги кози и пръчове. Дължината на рогата при пръчовете е 44,44 cm, а разстоянието между върховете е 67,27 cm. Дългата космена покривка, а така също големината и формата на главата и ушите, са залегнали като признаци на желан тип, използвани от развъдчиците при вътрестада селекция.

Abstract

This is a first step in studying the *Kalofer Long-haired* goat breed. It is a local goat breed reared in the mountainous area of the Central Balkan that has become popular with farmers over the last ten years in relation to the demand for mummer suit furs. Five herds were visited and 42 does and 12 bucks were chosen for the purposes of the study. The abundant long coat is a special feature of the *Kalofer Long-haired* goat breed, whose length varies between 26.42 cm and 29.42 cm, respectively at wither and rump. Different colour of the coat can be found in the population – grey, white, black, black and white, red, red and white. The *Kalofer Long-haired* goat breed can be classified as a medium size breed with height at withers of 72.26 cm and 82.00 cm for females and males respectively. The diagonal body length values were very similar to the height at withers, which creates the impression of a square-shaped body. The heart girths were 88.84 cm in females and 100.76 cm in males. A sloping rump and a *bang* over the forehead were special features of the *Kalofer Long-haired* goat breed. Most of the goats had horns (90.50%), but hornless does and bucks could also be found. The bucks had horns of 44.44 cm in length and a distance of 67.27 cm between the top points of the horns. The long coat, as well as the size and shape of the head and ears are important features of a desired type of animals used by breeders in the selection process.

Ключови думи: екстериор, измервания, козина, кози, порода.

Key words: body, measurements, coat, goats, breed.

ВЪВЕДЕНИЕ

Местните кози в България сравнително рядко са били обект на проучвания. Те са разпространени в цялата страна, но по-голяма част от тях се развъждат в планинските и полупланинските райони. Соломонов и кол. (1984) смятат, че местните кози имат хетерогенен произход и поради липса на целенасочен отбор и подбор при развъждането им нямат ясно изразен породен тип. Въз основа на устройството на черепа, формата, големината и посоката на рогата Кадийски (1958) ги разделя на три типа: *prisca*, *aedagrus* и *semiflexicornua*. От проучените местни кози, отглеждани в различни райони на страната, авторът установява, че 516 са с рога и 309 са безроги. От козите с рога 39,79% принадлежат към типа *prisca*, 28,10% се отнасят към типа *aedagrus* и 32,11% може да се отнесат към типа *semiflexicornua*. За разлика от ясно обособените породи кози в света, по отношение на цвета на космената покривка на местните кози има голямо разнообразие. В различни стада може да се срещнат както едноцветни, така и пъстри кози с различни нюанси, но според Соломонов и кол. (1984) това разнообразие може да се сведе до три основни цвята: черен, кафяв и сиво-бял. При повечето кози през зимата измежду козината израстват пухови влакна. През лятото, ако не се остриже, козината отпада заедно с пуха, но ако се острижат, от местните кози се получава 325 g козина (Балевска и Тянков, 1971). Прегледът на литературата показва, че освен проучванията на Кадийски (1958) и Балевска и Тянков (1971) проучвания върху местните кози от други автори не са правени. Въпреки оскъдните изследвания в миналото сред зоотехническата общност в страната се е наложило мнението, че местните кози са нископродуктивни, което е било изтъкнато като мотив за кръстосването им с пръчове от Саанска порода, Чешка бяла и Германска бяла благородна. Това доведе до отлив на интереса към местните кози. Вследствие на този занижен интерес популацията на местните кози в България постепенно намаля. Прави впечатление, че в миналото, въпреки голямото разнообразие, авторите проучвали или писали за местните кози, като са ги обединявали в една обща група - „местни кози“ (Кадийски, 1958; Соломонов, Кадийски и Лазаров, 1984). Балевска и Тянков (1971) правят описание на екстериора и продуктивните качества на едно стадо местни кози, което било собственост на Рилския манастир, и поради факта, че козите от това стадо се отличавали от другите местни кози, те ги нарекли „Риломанастирска коза“. През 2001 г., във връзка с изготвяне на националния доклад за генетичните ресурси в животновъдството, беше направен преглед на породите селскостопански животни в България (Кръстанов, 2003). Стана ясно, че в района на град Калофер се отглеждат местни кози с дълга козина, които

се отличават от останалите местни кози в страната. През последните няколко години се наблюдава повишен интерес към кожите на такива животни, използвани главно за направата на кукерски костюми. Това породило интерес сред фермери от някои райони в страната и от района на град Калофер бяха изкупени за разплод много местни дългокосмести кози, които фермерите започнаха да наричат Калоферска дългокосместа коза. Високата цена на кожите с дълъг косъм, особено от пръчове, бе повод да започне развъждането на Калоферски дългокосмести кози в планинските райони на Югозападна България. Към настоящия момент съществува твърде оскъдна информация за Калоферските дългокосмести кози както по отношение на екстериора, така и по отношение на продуктивните им качества.

ЦЕЛ И ЗАДАЧИ

Целта на настоящото проучване е да се извърши описание и да се направят екстериорни измервания на местната Калоферска дългокосместа коза в стада от района на град Калофер. За постигане на целта бяха поставени следните задачи:

- да се издирят стада в района на град Калофер, в които се срещат типични дългокосмести кози;
- да се изберат пръчове и кози със завършен растеж;
- да се опишат особеностите в екстериора на кози и пръчове.

МАТЕРИАЛ И МЕТОДИ

За целите на изследването бяха извършени посещения в стада кози от района на град Калофер. Бяха избрани типични екземпляри от 5 стада и беше формирана извадка от 42 кози и 12 пръча от местната Калоферска дългокосместа коза. В извадката попаднаха възрастни кози и пръчове над 3-годишна възраст. Проучването се проведе през месеците юли и август на 2010 г.

За извършване на екстериорните измервания се използваха малък щок на Лидтин, пергел на Вилкенс и измервателна лента, а върху данните беше приложена обикновена вариационно-статистическа обработка.

РЕЗУЛТАТИ И ОБСЪЖДАНЕ

Характерна особеност на Калоферската дългокосместа коза е обилната, дълга космена покривка (фиг. 1 и 2). Козината на изследваните кози е дълга, като при пръчовете в областта на холката средната дължина на косъма е 26,42 cm, с вариране от 20 до 37 cm, а при крупата – 29,42 cm, с вариране от 23 до 35 cm. Типичен признак за породата е и своеобразният „бретон“ на челото, оформен от дълги косми, падащи под очите (фиг. 3). Брадата при пръчовете е обилна, заема цялата вентрална част на шията и подчелюстното

Фиг. 1. Пръч от Калоферската дългокосместа порода
Fig. 1. Buck of Kaloferska longhair does

Фиг. 2. Коза от Калоферската дългокосместа порода
Fig. 2. Doe of Kaloferska longhair goat breed

Фиг. 3. „Бретон“ на челото на Калоферската дългокосместа коза
Fig. 3. Bang at forehead of Kaloferska longhair goat breed

пространство. Краката са окосмени с дълги покривни косми. Козината по бутоните и плешките е дълга и обикновено достига до скакателните и карпалните стави, но при някои животни достига и до копитата. Соломонов и кол. (1984) и Тянков и кол. (1996) отбелязват, че през лятото, ако козината на местните кози не се остриже, тя отпада заедно с пуха и след това прораста отново. Нашите наблюдения показват, че при Калоферските дългокосмести кози козината през лятото не опадва, а изпадат само пуховите влакна и външно се забелязва как козината е по-рехавя. Дългата козина на тази местна порода може да се разглежда като специфично приспособление на козите към климатичните и екологичните характеристики на Калоферския Централен Балкан, но вероятно е и резултат от вътрешна селекция, тъй като кози и пръчове с по-дълга козина са предпочитани сред фермерите в района. Цветът на козината е различен. Срещат се черен, сив, бял, черно-бял, червен и червено-бял цвят. Чисто белият цвят се среща най-рядко – при 1,8% от изследваната извадка. Най-разпространеният цвят на козината сред екземплярите, включени в извадката, е сивият, който се среща при 29,6% от козите. Срещат се още черен цвят на козината – при 20,3%, и черно-бял (шарен) – при 27,7% от изследваните животни. Нашите наблюдения сочат, че при Калоферските дългокосмести кози в района на град

Калофер, макар и рядко, се срещат още червен и червено-бял цвят на космената покривка (при 3,7% от козите).

Височината при холката е един от най-важните показатели при екстериорните измервания, по които се съди за едрината на животните. Счита се, че Саанската коза е най-едрата измежду всички породи кози за мляко. По данни на Американската асоциация за развъждане на Саански кози (<http://nationalsaanenbreeders.com/>) минималните изисквания за височина при холката за Саанските кози е 76,2 cm, но най-често височината при холката варира от 78,74 cm до 81,28 cm. Минималното изискване за височина при холката на Англо-нубийските кози в САЩ е 76 cm, а при пръчовите – 88 cm. Счита се, според Австралийското дружество за млечни кози, че идеалната височина при холката на Англо-нубийската коза е 81 cm, а за пръчовите – 94 cm. Височината при холката при кози от породата Шами (Дамаска коза, отглеждана в Египет) е 69,2 cm, а на пръчовите – 83,1 cm (Helal, 2009). В таблица 1 и 2 са представени данни от измерванията на екстериора при Калоферски дългокосмести кози и пръчове. Височината при холката на Калоферските дългокосмести кози е 72,26 cm, с вариране от 62 до 81 cm. Стойността на вариационния коефициент – 7,71% – показва ниско фенотипно вариране при височината на холката и че в извадката са попаднали сравнително изравнени по едрина кози.

Таблица 1. Екстериорни измервания при кози от породата Калоферска дългокосместа (n=42)

Table 1. Body measurements of does in Kaloferska longhair goat breed (n=42)

Екстериорни измервания, cm Body measurements, cm	x	Sx	VC, %	min -- max
Височина при холката Height of withers	72,26	0,64	7,71	62,0 - 81,0
Височина при кръстеца Height of rump	74,96	0,52	4,48	69,0 - 83,5
Коса дължина на тялото Diagonal body length	72,48	0,93	8,22	59,0 - 87,0
Правя дължина на гърба Right back length	68,62	0,72	6,73	61,0 - 82,0
Ширина на гърдите Shoulder width	18,71	0,39	13,54	12,0 - 25,0
Дълбочина на гърдите Chest depth	33,63	0,4	7,71	29,0 - 40,0
Обхват на гърдите Hearth girth	88,84	0,78	5,64	80,0 - 98,0
Ширина на крупата With rump	16,8	0,16	6,19	15,0 - 19,0
Дължина на крупата Rump length	23,55	8,09	8,09	17,0 - 26,0
Обхват на свирката Shin-bone girht	8,55	0,08	6,80	8,0 - 10,0
Дължина на главата Head length	20,67	0,24	7,51	17,0 - 24,0
Ширина на главата Head width	12,46	0,13	6,68	11,0 - 14,0
Дължина на ушите Ears length	15,89	0,17	6,96	14,0 - 18,0
Ширина на ушите Ears width	6,702	0,07	7,09	6,0 - 7,5
Дължина на козината при холката Coat length at withers	21,26	0,65	19,77	14,0 - 29,0
Дължина на козината при крупата Coat length at rump	25,02	0,97	24,82	16,0 - 36,0

Колкото и да е условно, едно сравнение с височината на холката, установена от предишни автори при други местни кози в България (Кадийски, 1958; Балеvsка и Тянков, 1971), показва, че Калоферските дългокосмести кози са с по-голяма височина при холката в сравнение с останалите местни кози (68,8 cm). Височината при кръстеца е 74,96 cm, което свидетелства за една надстроеност на Калоферската дългокосместа коза (височината на кръстеца е по-голяма с 2,7 cm в сравнение с височината при холката). Крупата е наклонена, почти свлечена, което е характерно както за козите, така и за пръчовете. Най-общо би могло да се приеме, че Калоферските дългокосмести кози са средно едри кози. Както при козите, така и при пръчовете съпоставката на косата дължина на тялото с височината при холката показва, че Калоферската дългокосместа коза е с квадратна форма на тялото. Пръчовете са високи 82,0 cm или с 9,74 cm по-високи в сравнение със завършили растежа си кози майки.

Животните от двата пола имат сравнително здрава и масивна костна система. Обхватът на свирката при козите е 8,55 cm, а при пръчовете – 11,92 cm. Главата при калоферските дългокосмести кози е средно дълга (20,67 cm при козите и 22,96 cm при пръчовете), с прав, а при някои екземпляри с леко изпъкнала и начупена профилна линия. Ширината на главата при пръчовете е 14,12 cm, а при козите – 12,46 cm. Ушите на желания тип Калоферски дългокосмести кози са дълги и при повечето кози са „пречупени“ по средата (полуклепнали).

При пръчовете се наблюдават добре развити хетеронимни рога, със силен отклон встрани. Дължината на рогата е 44,44 cm, а разстоянието от връх до връх е средно 67,21 cm, с отклонения до 82,5 cm (таблица 2).

По отношение на формата на рогата при женските 42,8% от козите майки в извадката са от типа „prisca“, а при 40,4% рогата са от типа „aegagrus“. Друга

Таблица 2. Екстериорни измервания при пръчове от породата Калоферска дългокосместа коза (n=12)
Table 2. Body measurements of bucks in Kaloferska longhair goat breed (n=12)

Екстериорни измервания, см Body measurements, cm	x	Sx	VC, %	min -- max
Височина при холката Height of withers	82,00	1,19	4,52	75,0 - 88,0
Височина при кръстеца Height of rump	83,50	1,35	5,26	74,0 - 90,0
Коса дължина на тялото Diagonal body length	82,21	2,49	9,40	71,5 - 98,0
Права дължина на гърба Right back length	76,50	1,62	7,01	68,0 - 85,0
Ширина на гърдите Shoulder width	21,83	0,71	13,16	17,0 - 25,0
Дълбочина на гърдите Chest depth	38,12	0,64	4,96	35,0 - 42,0
Обхват на гърдите Hearth girth	100,67	1,34	4,09	95,0 - 109,0
Дължина на крупата Rump length	26,17	0,42	5,53	24,0 - 28,0
Ширина на крупата With rump	18,75	0,39	6,59	17,0 - 21,0
Обхват на свирката Shin-bone girth	11,92	0,23	6,75	11,0 - 13,0
Дължина на главата Head length	22,96	0,45	5,51	21,0 - 26,0
Ширина на главата Head width	14,12	0,28	6,57	13,0 - 15,5
Дължина на ушите Ears length	16,71	0,53	17,29	15,0 - 25,0
Ширина на ушите Ears width	7,21	0,34	16,26	6,0 - 10,0
Дължина на рогата Horns length	44,44	0,95	11,76	37,0 - 52,5
Разстояние между рогата от „връх-връх“ Distance between horns "point to point"	67,21	3,30	17,42	47,0 - 82,5
Дължина на козината при холката Coat length at withers	26,42	1,73	23,67	20,0 - 37,0
Дължина на козината при крупата Coat length at rump	29,42	0,94	12,35	23,0 - 35,0

Таблица 3. Тип на рогата при Калоферската дългокосместа коза
Table 3. Type of horns at Kaloferska longhair goat breed

Тип според формата на рогата Type of the horns	n	%
"Prisca"	18	42,8
"Aegagrus"	17	40,6
Междинен тип рога Medial type of horns	3	7,1
Безроги Hornless	04	9,5
Общо Total	42	100,00

част от рогатите кози (7,1%) бяха определени с рога от междинен тип (7,1%). Една част от козите в извадката са безроги (шуги) – 9,5% (таблица 3).

ИЗВОДИ

Това изследване представлява първа стъпка при проучването на местната Калоферска дългокосместа коза. Резултатите от това предварително проучване показват, че Калоферската дългокосместа коза е средно едра порода кози. Обилната дълга козина, покриваща цялото тяло, е характерна особеност на породата. Дългата космена покривка, а така също големината и формата на главата и ушите, са залегнали като признаци на желан тип, използвани от развъдчиците при вътрестадната селекция. Те може да се използват за идентификация на породата измежду голямото разнообразие от местни кози в България. По-голяма част от животните са рогати, но се срещат и безроги кози и пръчове.

ЛИТЕРАТУРА

- Балевска, Р., С. Тянков, 1971. Проучване на риломонастирските кози. – В: Научни трудове на Зоотехн. факултет, т. XXII, С., Земиздат, 315-323.
- Кадийски, Е., 1958. Проучване на местните кози. Дисертация.
- Кръстанов, Ж., 2003. Състояние на генетичните ресурси в Република България. – Животновъдни науки, 1-2, 7-9.

Соломонов, Х., Е. Кадийски, Й. Лазаров, 1984. Козевъдство, С., Земиздат, с. 133.

Тянков, С., И. Станков, Р. Славоу, 1996. Козевъдство, Ст. Загора, с. 132.

Helal, A. 2009. Body measurements and some coat characteristics of Shammi (Damascus) goats raised in North Sinai, Egypt. – World Journal of Agricultural Sciences, 5 (5): 646-650.

<http://nationalsaanenbreeders.com/>

<http://home.vicnet.net.au/~goats/dgsavictoria/standards.htm>

Това проучване е осъществено с финансовата подкрепа на Научноизследователския център на Аграрния университет в град Пловдив в рамките на научноизследователски проект № 10-10/18.03.2010 – „Проучване на местната Калоферска дългокосместа коза с оглед съхраняването ѝ като генетичен ресурс на козевъдството в България”.

Рецензент – доц. д-р Атанас Бочуков
E-mail: a_bochukov@abv.bg